
Štukaturist Giuseppe Monteventi – djela, prijedlozi i hipoteze

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti Zagreb

Izvorni znanstveni rad – UDK 73 Monteventi, G.

19. 4. 2001.

Ukrašavanje crkava, palača, kuća i ljetnikovaca štukom dekoracijom tijekom 17. i 18. stoljeća postalo je široko raširena praksa koju su na našu obalu prenijeli majstori iz sjeverne Italije, najčešće iz kantona Ticino. Iz te su regije bili i glasoviti štukateri Abbondio Stazio (Massagno, 1663-Venecija, 1745) i Carpofofo Mazzetti Tencala (Bissone, 1685-Venecija, 1743) koji su opremali palače i crkve u Veneciji složenom dekoracijom kombinirajući ornamentiku s reljefima, skulpturom i slikama.¹ Istraživanje te umjetničke grane u primorskoj Hrvatskoj, započeo je pred nekoliko desetljeća Kruno Prijatelj. U nekoliko rasprava uspio je definirati

Autor analizira štukaturu u Dalmaciji i Istri iz sredine 18. stoljeća. Utvrđuje se da su djela u Poreču, Korčuli, Trogiru i Kaštelima dokumentima potvrđen rad majstora Giuseppea Monteventija nastala od petoga do osmog desetljeća 18. stoljeća. Istome se majstoru pripisuju i druga djela u Dalmaciji: dekoracija crkve sv. Marije i oltar Križa u crkvi Gospe Maslinske u Zadru, dekoracija crkve sv. Nikole i palače Garagnin u Trogiru te stare i nove kapele sv. Duje u splitskoj katedrali.

¹ B. Aikema, *Abbondio Stazio e la decorazione a stucco nei palazzi veneziani*, Saggi e memorie di storia dell'arte 21, Venezia 1997, 85-122 – I. Proserpi, *I Tencala da Bissone*, Lugano 1999 – A. Bacchi, *La scultura a Venezia da Sansovino a Canova*, Milano 2000, passim.

djelatnost Giacomina i Clemeta Somazzija u Dalmaciji i Hrvatskom Primorju.² Druga imena koje se spominju u dokumentima (Giuseppe Monteventi, Carolus de Nedrozzis, fra Frane Lavizar) nisu bili predmetom sustavnih istraživanja i analiza kojima bi se razjasnio njihov doprinos u opremanju građevina u primorskoj Hrvatskoj.³ Istraživanja su naročito manjkava na području Dubrovačke republike gdje se štuko koristio u opremi crkava (Gospa od Milosrđa, Domino, Franjevci), palača, kuća i ljetnikovaca, i gdje osim Marina GropPELLija nije utvrđen ni jedan drugi umjetnik.⁴

Djelatnost Giuseppe Monteventija koju sam pokušao na ovom mjestu rekonstruirati može dodatno rasvijetliti umjetnička zbivanja sredinom 18. stoljeća, tim više jer se raspravlja o najvrjednijim dekorativnim cjelinama koje su tom tehnikom izvedene sredinom 18. stoljeća u Dalmaciji i Istri.

Odavno je poznata djelatnost Giuseppea Monteventija (Montecintija ili Montiventija) u Poreču. U nekadašnjoj franjevačkoj crkvi ukrašen je strop viticama, volutama i kartušama te trima velikim medaljonima izvijenih linija u kojima su fresko slikarije s prikazima Stigmatizacije sv. Frane, Vizije sv. Ante Padovanskoga te Bezgrešnoga začeca Blažene Djevice Marije.

Štukature i slike te njihove autore spominje Santo Brandolini u rukopisnoj knjizi »*Catastico d'Oro del convento di S. Francesco di Parenzo... del M. R. P. M. Santo Brandolini... l'anno 1753*«. Podatke iz rukopisa prepisao je 1849. godine Francesco Polesini: »*Francesco Michieli figlio di questo convento colle sue limosine nell'anno 1751 fece fare il soffitto della chiesa di S. Francesco dal bravissimo stuccatore Giuseppe Montecinti; il pittore fu Angelo Venturini da Venezia*«. Podatak iz rukopisne kronike koristio je i F. Babudri navodeći umjetnikovo prezime u verziji Monteventi.⁶ U posljednje vrijeme o stropu su pisale R. Matejčić, M. Walcher i V. Bralić, ali je njihova analiza bila usmjerena u prvom redu na freske.⁷

Giuseppe Monteventi se potom spominje 1759. godine u dokumentu koji potvrđuje da je surađivao na opremi oltara sv. Križa u franjevačkom samostanu na Badiji kraj Korčule. Dobro je poznata kronologija podizanja toga monumentalnoga žrtvenika i kapele koji se grade po projektu Giorgia Massarija (1687-1766).⁸ Već 1691. godine započelo je prikupljanje milodara. U proljeće 1723. godine pregledavaju se naručeni nacrti glavnog oltara i oltara za buduću kapelu koja se 1729. godine počinje graditi. Na podizanju oltara angažirani su majstori (*protto*) Bartolomeo e Giuliano Pico, te korčulanski klesari Andrija Ismaeli, Zamaria Portolan,

Mihovil Geričić, Vicko Fabris, Ante i Marin Foretić. Pri kraju gradnje kapele i oltara, 1759. i 1760. godine, angažiran je štukater Giuseppe Monteventi (*Giuseppe Monteventi Stuccatore*). Ugovor između redovnika i majstora sklopljen je u samostanu sv. Dujma na Pašmanu.⁹ Na badijskom oltaru Monteventi je izradio viticu s biljnim motivima položenu u vrhu zabata, središnju školjku, golubicu Duha Svetoga u ovalnom medaljonu te dvije figure anđela.¹⁰ Njegova je osim toga i štuko dekoracija strogih, geometrijskih linija na stražnjoj strani oltara, na zidovima i na svodu u polukružnoj apsidi kapele. U vrhu šatorastoga svoda oblikovan je u štuko medaljon iz kojega se do profiliranoga vijenca spuštaju zrakasto raspoređene sivo bojane trake izvedene u štuko. Time je ostvarena jedinstvena cjelina: arhitektura Massarijeve kapele i oltara usklađena je s

² K. Prijatelj, *Gli stucchi di artisti svizzeri del Settecento in Dalmazia*, Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte 20, Zürich 1960, 217-218 – isti, *Studije o umjetninama u Dalmaciji I*, Zagreb 1963, 87-91 – isti, *Opere di stuccatori ticinesi in Dalmazia*, Arte lombarda XI/2, Milano 1966, 143-148 – isti, *Doprinosi aktivnosti švicarskih štukatera u Hrvatskoj*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti I, Zagreb 1972, 43-56 – isti, *Barok u Dalmaciji*, Zagreb 1982, 783-785. Njihov se rad može proširiti djelima u Malom Lošinj (župna crkva), Bribiru (oltar sv. Lovre), Pagu (oltar s kipovima u benediktinskoj crkvi) i Senju (katedrala). O štukaturi u Dalmaciji izlagao sam u veljači 2000. godine u Udinama na međunarodnom simpoziju »*L'arte dello stucco in Friuli nei secoli XVII-XVIII*« gdje sam skicirao neke od ovdje iznesenih prijedloga.

³ N. Luković, *Prčanj*, Kotor 1937, 351-358. Nije istražena štukatura u drugim bokeljskim mjestima. Sačuvana je u crkvaма sv. Mateja i sv. Stasija u Dobroti. Ukoliko je u crkvi sv. Lovre u Šibeniku nacrt za štukaturu dao franjevac Francesco (Frane) Lavizer to ne mora značiti da je on bio majstor koji je radove izvodio. Usp. J. A. Soldo, *Samostan sv. Lovre u Šibeniku*, Kačić 1, Split 1967, 50 (prema rukopisu Krste Stošića) – isti, *Samostan Majke od Milosti na Visovcu*, Kačić 2, Split 1969, 216. Nažalost u crkvi više nema štukatura. Morale su biti na stropu gdje je 1936. godine naslikana velika kompozicija. S obzirom da se u ugovoru za rad na oltaru Križa na Badiji spominju Monteventijevi dugovi redovnicima sv. Lovre u Šibeniku nije isključeno da je nastao u njegovim poslovima oko opremanja crkve. Usp. bilj. 9.

⁴ V. Marković, *Ljetnikovac Bozdari u Rijeci dubrovačkoj i Marino GropPELLi*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 30, Split 1990, 231-265.

⁵ F. Polesini, *Cenni storici sulle Conventi della Città e Diocesi di Parenzo*, L'Istria N. 28, IV, Trieste 1849 (16. VI), 110.

⁶ F. Babudri, *Le antiche chiese di Parenzo*, Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria XXVIII, 1912, 221, 233.

⁷ R. Matejčić, *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, Zagreb 1982, 565 – M. Walcher, *Gli affreschi della sala del »Nessuno« di Parenzo*, Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria XCVIII, Trieste 1998, 143-161 – V. Bralić, *Oltarne slike 18. stoljeća u Istri I*, Magistarski rad, Zagreb 2000, 131-135, f.

⁸ R. Tomić, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb 1995, 143-147.

⁹ *I Giugno 1759 Pasmano, S. Doimo*

Essendo debitore al Conto deli padri (...) di S. Lorenzo di Sebbenico il Signor Giuseppe Monteventi Stuccatore di Lire Ducento, e ventinove moneta di Dalmazia, come apparisce da un suo Confesso fatto li 15 Agosto 1755, e dovendo a suo tempo li Padri Minori Osservanti del Convento della Beata Vergine fuori di Curzola pagare ad esso Signor Giuseppe le fatture inraprese da lui nella nuova Capella ivi eretta perciò l'attuale Guardiano (...) ed il Padre fra Francesco di Curzola (...) con la presente privata scrittura, s'obbligano a nome

Monteventijevom štukaturom u jednostavnoj, geometrijskoj formi. U štuku je izvedena i kartuša u plitkoj luneti vrata koja vode u kapelu. U sredini je natpis: CRUX SPES UNICA

Giuseppe Monteventi potom se spominje u srednjoj Dalmaciji. U Trogiru surađuje s Ignacijem Macanovićem. Godine 1769. započeta je izgradnja pjevališta u katedrali sv. Lovre prema Macanovićevu projektu. Sljedeće godine Ivan Rubignoni podiže stubište, dok se 1771. godine iz Komiže na Visu nabavlja sedra u kojoj je Giuseppe Monteventi izrađivao štuko-ukras na njezinu stropu.¹¹

Tih godina surađuje s Macanovićem i u Kaštelima. Na svodu svetišta župne crkve u Kaštel Štafiliću koje je sagrađeno prema projektu Ignacija Macanovića, Monteventi je 1772-1774. izradio štuko dekoraciju.

ancora degl'altri Religiosi di esso Convento, di soddisfare, piu presto che sarà possibile (...) li sopranominati Padri (...). Fra Francesco di Curzola Dana 21. srpnja 1760. godine preuzimaju se Monteventijevi dugovi u iznosu od 30 cekina i 2 lire kod zadarskoga trgovca Lorenza Ruste jer je majstor izradio mnogo te još radi u kapeli.

Arhiv samostana na Otoku kod Korčule IV/23, Samostan Male braće u Dubrovniku. Usp. J. Belamarić, *Franjevačka crkva i samostan na Otoku kod Korčule*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 23, Split 1983, 179, bilj. 71.

¹⁰ R. Tomić, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb 1995, 144-145.

¹¹ »1771. Al Monteventi per fattura della stuccatura giusto l'accordo L 960«. Usp. C. Fisković, *Ignacije Macanović i njegov krug*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 9, Split 1955, 257, bilj. 113.

¹² J. Pera, *Povijest Kaštel Štafilića*, Kaštela 1997 (rukopis je nastao oko 1940. godine), 151. Pisac bilježi da su »simbolički reljefi in stucco na plafonu rad splitskog majstora specialiste Josipa Monteventi«. Fisković piše da je »na svodu majstor Josip Monteventi, koji je tada bio nastanjen u Splitu, izradio štukature po vlastitom nacrtu.« Usp. C. Fisković, *Ignacije Macanović i njegov krug*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 9, Split 1955, 247, 252. Nažalost autori ne navode dokument na temelju kojega navode majstorovo ime i mjesto boravka. Usp. i K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb 1982, 785. U splitskim crkvama i palačama nije sačuvana štukatura. Osim djela u katedrali postoji jedino ovalni štuko okvir za sliku na sjevernom zidu crkve Gospe od Pošana ukrašen girlandom i kartušom koji bi se vremenski i stilski mogao dovesti u vezu s Monteventijem.

¹³ »Per Supplemento di Manufacture per il Sofito della Sala grande a gesso all'artefice Giuseppe Monteventi lire 1272.« Usp. L. Čoralić-I. Prijatelj, *Zadarska nadbiskupska palača u vrijeme nadbiskupa Vittorija Priulija (1688-1712.) i Vicka Zmajevića (1713-1745.)*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije 16, Split, 153, 265. U istom tekstu donose se fotografije štukature u Poreču, Kaštel Štafiliću i u crkvi sv. Marije u Zadru. Na temelju arhivske bilješke i spomena Monteventijeva imena u Kaštel Štafiliću, autorice postavljaju dva pitanja: 1. Je li Monteventi u Poreču ista osoba kao Monteventi u Dalmaciji. 2. Je li on autor štukature u crkvi sv. Marije u Zadru (onda po analogiji i u crkvi sv. Nikole u Trogiru). Navode i uočavaju podudarnosti između navedenih djela te zaključuju da »je teško bez dokumenata« takvo što dokazati te bi za pouzdan odgovor »valjalo stoga kušati dublje istražiti i razjasniti ne samo njegove veze sa Zadrom već i moguće veze s trogirskim benediktinkama.« N. dj., 157.

¹⁴ K. Prijatelj, *Barok u Dalmaciji*, Zagreb 1982, 786.

¹⁵ C. F. Bianchi, *Zara cristiana 1*, Zara 1877, 317; I. Petricoli, *Umjetnička baština samostana sv. Marije u Zadru*, u *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru*, Zadar 1968, 78.

¹⁶ R. Tomić, *Trogirska slikarska baština*, Zagreb 1997, 118-126.

Ona je komponirana od izvijenih vitica i kartuša, dok je u središtu ovalni medaljon. U njemu je prikazan dopojasni lik Boga Oca koji kao vladar svijeta, u lijevoj ruci drži nebesku kuglu i žezlo dok desnicom dijeli blagoslov. Uz njega su u oblacima dva anđela, dok se parovi anđela ponavljaju u gornjem dijelu medaljona gdje je između zraka postavljena Golubica Duha Svetoga. Prema pisanju Janka Pere i Cvita Fiskovića umjetnik je tada bio nastanjen u Splitu.¹²

To su dokumentima potvrđeni radovi Giuseppe Monteventija. Jedan dokument spominje njegove radove u Zadru koji su propali. U oporuci pisanoj 8. studenog 1745. godine zadarski nadbiskup Vicko Zmajević ostavlja Giuseppe Monteventiju 1272 lire na trošak štukatura koje je izradio na stropu velike sale u nadbiskupskoj palači u Zadru.¹³ To je, za sada prvi, ispravama potvrđeni Monteventijev boravak u Dalmaciji. No, tu se mogao doseliti i prije, jer se s njegovom radionicom mogu povezati dvije najznačajnije dekorativne cjeline izvedene sredinom 18. stoljeća u štuku. Riječ je o opremi benediktinskih crkava sv. Marije u Zadru i sv. Nikole u Trogiru. Njihova posvemašnja bliskost nije promakla dosadašnjim istraživačima.¹⁴ Prema pisanju C. F. Biancija štukature u zadarskoj crkvi sv. Marije izvedene su 1744. godine. Tada su otvori matroneja dobili zaobljene okvire i rešetke od kovanoga željeza.¹⁵ Vrijeme nastanka štukatura u trogirskoj crkvi sv. Nikole nije potvrđeno dokumentom, ali se to može odrediti indirektno. U četiri ovalna medaljona izvedena u štuku na zidovima crkve postavljene su slike Nikole Grassija (Sv. Blaž, Sv. Josip, Zaruke sv. Katarine, Papa Pio V.) koje se mogu datirati u peto desetljeće 18. stoljeća.¹⁶ Trogirske štukature u pojednostavljenoj verziji ponavljaju zadarski primjer. Razlike su uvjetovane arhitekturom crkava. Dok je crkva sv. Marije u Zadru trobrodna bazilika s galerijama u ladi koja završava svodom konstruiranim drvenim gredem te kupolom u svetištu dotle jednobrodna crkva sv. Nikole u Trogiru završava stropom sa zaobljenim uglovima i zasvedenim plitkim svetištem. U crkvi sv. Marije štuko dekoracija prekriva uzdužne zidove srednjega broda, oblikujući oko otvora matroneja pilastre s zaobljenim volutama. Iznad otvora su kartuše izvijene linije koje okružuju u različitim smjerovima povijeni listovi akantusa. Na sredini kartušâ, na njihovoj zrnatoj podlozi, modelirane su po tri međusobno povezane andeoske glavice s krilima.

Dekoracija svoda u Zadru uništena je u Drugom svjetskom ratu, ali je njezin izgled poznat preko starijih fotografija, dok je štuko na zidovima lađe i svetišta

djelomično sačuvan i obnovljen.¹⁷ Na sredini svoda bio je ovalni medaljon profiliranih, zaobljenih rubova oko kojega su se izvijale vitice i volute bez figurativnih elemenata. Taj se tip dekora ponavlja i na drugim dijelovima svoda i na susvodnicama. U vrhu trijumfalnoga luka postavljena je andeoska glavica, kartuša s natpisom: A M (*Ave Maria*) te vitica s izvijenim volutama i vegetabilnim ukrasima, segmentni trokuti zida izvedeni su kao hrapava površina, dok je širokim kartušama, viticama i festonima raskošno ukrašen prostor iznad trijumfalnoga luka. Štukatura je korištena i za ukrašavanje svetišta. Na njegov istočni zid, iznad oltara s Morlaiterovim kipovima anđela postavljena je velika slika »Raspetoga Krista sa svecima« u profilirani okvir s pilastrima i zabatom polukružnih, prelomljenih krakova. U sredini je kartuša s tri andeoske glavice kakve se ponavljaju iznad otvora matroneja.

Na isti način koncipirana je dekoracija u crkvi sv. Nikole u Trogiru koja prekriva strop odvojen od zidova crkve razdjelnim profiliranim gređem s ugaonim volutama. Na sredini je veliki ovalni medaljon osnažen volutama, viticama i kartušama. Strop je dekoriran i na rubovima dok su kartuše i slični ornamentalni oblici bojani. U vrhu trijumfalnoga luka tri su andeoske glavice i široka kartuša s natpisom iz Pjesme nad pjesmama:

VENI DE LIBANO SPOSA MEA
VENI DE LIBANO VENI
CORONA BERIS

Uokolo se svijaju florealne vitice i akantusov list dok na rubovima sjede dvije andeoske figure. Štukatura ukrašava zidove i bačvasti svod u svetištu. Na istočnom zidu ispod slike s prikazom Raspeća i otvora matroneja štukatura formira četiri plitko usječena i polikromirana pravokutna polja izvijenih rubova. Takvi dekorativni oblici ponavljaju se i na sjevernom i južnom zidu iznad vrata koja vode u klaustar i samostan te na zidnim plohama crkve uz trijumfalni luk.

U isto vrijeme, točnije 1750. godine podignut je oltar Sv. Križa u crkvi Gospe Maslinske u predgrađu Zadra.¹⁸ Oltar je oblikovan u štuku kao okvir za drveno raspelo. Iznad stipesa koji je na prednjoj strani ukrašen grbom mletačkoga kapetana Marka Bellafuse a na rubovima profiliranim volutama, kakve se javljaju i uz otvore matroneja u crkvi sv. Marije, diže se retabl. Njegove se vitice u donjem dijelu konkavno uvijaju, a u gornjem dijelu šire i završavaju polukružnim lukom između konkavno odsječenih uglova koje porubljuju lisnate vitice. U središnjoj kartuši je natpis: TUAM CRUCEM ADORAMUS DNE.

Konkavne niše s lijeve i desne strane ispunja gusto modelirano povijeno akantusovo lišće. Korištenjem istih dekorativnih elemenata oltar Gospe Maslinske sukladan je štukaturi u crkve sv. Marije, tim više što su nastali gotovo istovremeno.

U isto vrijeme kada Monteventi štukaturom ukrašava pjevalište u katedrali sv. Lovre uređuje se i palača Garagnin u Trogiru. U njezinu istočnom dijelu (nekadašnja srednjovjekovna palača Lippeo-Lipavić) dva se prostora ukrašavaju štukaturama (salon i *portego*) te nekoliko prostorija na drugom katu, u vrijeme dok je Ivan Luka Garagnin (1722-1783) bio splitski nadbiskup (1765-1783). Salon palače Garagnin ukrašen je štukaturom samo na stropu. Na razdjelnom vijencu susreće se novi dekorativni element maskerona, dok je na sredini stropa veliki medaljon. Sa strane je dekorativna cjelina dopunjena manjim medaljonima, kartušama s viticama, volutama i akantusovim lišćem. U *portegu* i prostorijama na drugom katu izmjenjuju se glatke i zrnaste plohe te profilirani okviri.¹⁹

Za Garagninova nadbiskupovanja štukaturama je bila opremljena i splitska katedrala. Kako je poznato nadbiskup je odlučio za moći sv. Dujma izgraditi novu kapelu na sjevernoj strani katedrale koja je probila zid Dioklecijanova mauzoleja te se protezala sve do stupova periptera. U nju je postavljen mramorni svečev oltar kojega radi Giovanni Maria Morlaiter. Svod kapele bio je u prednjem, predoltarnom dijelu obložen slikama iz Bogorodičina života, dok je u stražnjem dijelu ukrašen polikromiranim i pozlaćenim štukaturama. Prigodom povrata kapele u okvire crkve 1924. godine²⁰ uništena je i štukatura, ali sačuvana luneta i sitni fragmenti na bočnim zidovima pokazuju vrsnoću izvedbe. Lunetu ispunjavaju usitnjene i krhke vitice usred kojih se izvija razlistali akantus, dok je u sredini šest

¹⁷ Obnovu su 1980. godine izveli stručnjaci Restauratorskog zavoda Hrvatske. Voditelj radova prof. Vinko Štrkalj ljubezno mi je ustupio fotografije zadarskih štukatura na čemu mu zahvaljujem.

¹⁸ C. F. Bianchi, *Zara cristiana 1*, Zara 1877, 465 – *Sjaj zadarskih riznica*, Zagreb 1990, 279, 344, kat. jed. 273.

¹⁹ U salonu kuće Halbert (Katalinić-Lucić?) na Čiovu sačuvana je štukatura iznad nadvratika. Štukatura je prekrivala i zidove palače Dragazzo, u neposrednom susjedstvu palače Garagnin.

²⁰ F. Bulić – Lj. Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Zagreb 1927, 209, 217.

²¹ Lj. Karaman, *Žrtvenik sv. Duje u Splitu*, u *Eseji i članci*, Zagreb 1939, 81-96.

²² Mramorni stipes ispred Boninove rake i ranokršćanskoga sarkofaga postavljen je 1730. godine. Godine 1768. izrađen je stipes i na oltaru sv. Staša. On vjerno kopira stipes na Dujmovu žrtveniku i može se pripisati majstorskoj radionici Vicka i Pia Dall'Acqua koji se tih godina započinju svoju aktivnost na području splitske nadbiskupije. Na višebojnoj mramornoj podlozi u sredini

traka s motivom ljuski. Time se postignut krajnje rafiniran i elegantan ukras koji je usklađen s Morlaiterovim žrtvenikom izvijene linije i usitnjenih dekorativnih elemenata. Uz glazbu Oratorija Julija Bajamontija 1770. godine svečano su prenesene svečeve relikvije sa staroga oltara sv. Dujma kojega je podigao Bonino da Milano na novi.²¹ Tada je stari oltar sv. Dujma pretvoren u oltar sv. Josipa.²² Ležeći kameni kip sv. Dujma na Boninovu oltaru prekriven je kipom sv. Josipa izvedenim u štuku. Prikazan je »Josipov san« u kojemu se svecu ukazuje anđeo te ga savjetuje da pobjegne s Marijom i Isusom u Egipat da bi izbjegao Herodov pokolj nevine dječice.²³ Usnuli Josip leži s prekriženim rukama u kojima drži procvali cvijet. Svetac je prikazan u zrelih godinama, prorijeđene kose i brade, dok mu je na tijelu draperija koja se skuplja u gustim naborima. Iznad njega u oblacima lebdi anđeo raširenih ruku. Kip sv. Josipa i dekoracija u kapeli sv. Dujma nastali su 1770. godine, upravo u vrijeme kada Giuseppe Monteventi radi dekoraciju u Trogiru i Kaštel Štafiliću.

Ne samo umjetnikov boravak u Splitu već i likovi anđela i sveca u navedenim dekorativnim cjelinama omogućavaju da se povuku čvrste paralele s drugim već spominjanim djelima u Dalmaciji. Na temelju poznatih podataka, stilske sličnosti i vremena nastanka, čini se opravdanim predložiti Giuseppe Monteventija kao majstora koji je sa suradnicima izradio od (okvirno) 1740. do 1770/1775. godine najvrjednije štuko dekoracije u Dalmaciji. Doduše korištenje zajedničkih dekorativnih elemenata i formiranje sličnih cjelina može biti svojstveno i većem broju umjetnika koji rade u štuku. Treba računati da radionice malih majstora koriste predloške koje preuzimaju od velikih umjetnika. Ali u oblikovanju anđeoskih i svetačkih likova, u modeliranju figure i lica, svaki majstor ipak pokazuje vlastite spo-

sobnosti i crte koje ga definiraju. Usporedba anđela na Massarijevu oltaru na Badiji s anđelima u Zadru, Trogiru i Splitu te s likom Boga Oca u Kaštel Štafiliću i sv. Josipa u Splitu pokazuje da je uvijek riječ o istovjetnim fizionomijama. Na izduženim glavama kosa je začeljana uvis i neznatno strši, oči su ukošene i stisnute s naglašenim kopcima a usta blago otvorena.

Na temelju prijedloga moguće je izvršiti rekonstrukciju Monteventijeva djelovanja u Dalmaciji i u Istri. Stigao je, nešto poslije 1740. godine, posve logično u Zadar, gdje je u naponu snaga štukaturama ukrasio crkvu sv. Marije i oltar Križa u Gospi Maslinskoj. Možda je tu i živio jer ugovor za rad na Badiji sklapa 1759. godine u franjevačkom samostanu na nedalekom Pašmanu. Tu je mogao, prema preporuci benediktinki, dobiti narudžbu za ukrašavanje crkve sv. Nikole u Trogiru gdje ponavlja rješenje iz zadarske crkve sv. Marije. Godine 1751. u Poreču ukrašava strop franjevačke crkve. U zrelih godinama preselio se u Split gdje je zabilježen krajem sedmoga i početkom osmog desetljeća. Štukaturama oprema pjevalište u katedrali sv. Lovre te svetište crkve u Kaštel Štafiliću. Tada je prema narudžbi splitskoga nadbiskupa Ivana Luke Garagnina mogao ukasiti njegovu obiteljsku palaču u Trogiru koja se upravo tih godina pregrađuje. U isto vrijeme radi i ukras u kapeli sv. Dujma te kip sv. Josipa u splitskoj katedrali. Na taj način mogle bi se protumačiti vidljive, ali ne i izrazite oscilacije u umjetnikovu katalogu. Važno je istaknuti da je na početku svoga djelovanja dobio dvije najzahtjevnije narudžbe prema kojima je dekorativnim elementima morao prekriti prostrane plohe u interijeru dviju benediktinskih crkava u Zadru i Trogiru. Nakon toga dobivao je mnogo skromnije narudžbe. Na pjevalištu u trogirskoj katedrali koje se teško sagledava, Monteventi je posve stilizirao ukras: glatke i zrnaste plohe prekriva profiliranim medaljonima i viticama, dok akantusov list koristi na rubovima. Istovremeni štuko u Štafiliću je složeniji te je i modeliran s mnogo većim majstorovim ulogom: u središnjem medaljonu lik Boga Oca ne pokazuje pad u oblikovnim mogućnostima u odnosu na prethodne »figuralne« prikaze, što treba protumačiti i činjenicom da se štuko nalazi u svetištu, liturgijskom i vizualnom središtu crkve.

U svom radu Monteventi surađuje s Ignacijem Macanovićem u Trogiru i Kaštel Štafiliću. Ostaje kao usputna hipoteza mogućnost da je upravo taj trogirski protomajstor projektirao kapelu sv. Dujma u splitskoj katedrali kojoj su bočni zidovi bili otvoreni visokim i uskim lučnim prozorima koje Macanović i inače koristi

je kartuša u vrhu koje je školjka sa cvijećem dok su uokolo vitice prepletene akantom te festoni s voćem. Na rubovima se propinju dva anđela. Takvi su stipesi na oltarima Gospe van Grada i sv. Ivana u Šibeniku, u Murteru (župna crkva) i na oltaru Gospe Sinjske. Stipes na oltaru sv. Dujma ima blizanca u franjevačkoj crkvi na Poljudu. Usp. R. Radoslav Tomić, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb 1995, 164-179. Za godine podizanja oltara u katedrali sv. Dujma usp. A. Duplančić, *Opis oltara sv. Staša u splitskoj katedrali iz dva desetih godina XVIII. stoljeća*, Kulturna baština 28-29, Split 1997, 75-94.

²³ Usnuli Josip i anđeo može aludirati i na Josipove sumnje o Bogorodičinu djevičanstvu koje mu u snu razgoni anđeo.

²⁴ Č. Iveković, *Dalmatiens Architektur und Plastik*, Wien 1927, 219 (Split, Propovjedaonica u stolnoj crkvi.) Na toj fotografiji vidi se i kapela sv. Dujma prije »skraćenja«. Osim štuko medaljona na svodu vidi se i bifora i drugi dijelovi opreme. Za Macanovića usp. C. Fisković, *Ignacije Macanović i njegov krug*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 9, Split 1955, 212, 220.

na svojim građevinama (Kaštel Štafilić, župna crkva; Nerežišća/Brač, župna crkva, zvonik).²⁴

Ostaje otvoreno je li Giuseppe Monteventi radio i u drugim gradovima Istre i Dalmacije te na području Dubrovačke republike. Vrijedno je podsjetiti na štuko dekoraciju u Šibeniku. U tom su gradu u drugoj polovici 18. stoljeća štukaturom ukrašene crkve Gospe van Grada, sv. Luce u sklopu benediktinskoga samostana, crkva sv. Ivana (gdje je ukras ostao samo na sjevernom prozoru), te blagavaonica u samostanu sv. Frane. Najbogatija je štukatura u crkvi Gospe van Grada koja se prema natpisu na pročelju gradi 1740, dok glavni oltar u osmom desetljeću 18. stoljeća podižu Vicko i Pio Dall'Acqua.²⁵ U to se vrijeme štukaturom prekriva strop lađe i svod u svetištu, dok okviri prozora dobivaju profilirane ovalne okvire s kartušama i volutama. Repertoar oblika i motiva tvore krugovi, pravokutnici izvijenih završetaka, široke kartuše, profilirane vitice i povijeno lišće. U sredini stropne dekoracije na zrnastoj podlozi oblikovana je Golubica Duha Svetoga. Jednobrodna crkva sv. Luce ima štuko ukras u lađi i svetištu. Na stropu je dekoracija razdijeljena u dva polja što je uvjetovano postojanjem prostrane galerije za redovnice u njezinom jugoistočnom dijelu koji je odvojen kovanom rešetkom. Na galeriji je dekoracija najjednostavnija a tvori je pravokutnik s konkavno zaobljenim uglovima. Središnji dio stropa ima pravokutnik zrnaste površine s rubnom valovitom viticom na kojoj četiri ptice zoblju grožđe. U štukaturi svetišta javljaju se uz motiv Golubice i dvije košare s voćem neskrivene euharistijske simbolike.

Kvadratni strop u blagavaonici franjevačkoga samostana razdijeljen je valovitom viticom u četiri polja. U uglovima su kartuše a u sredini je kvadrilob ispunjen vegetabilnim viticama. No srodan (ali ne i identičan) repertoar ornamentalnih motiva šibenskih štukatura i onih koje koristi Monteventi nije dovoljan da se upravo njegovoj radionici pripisuju navedeni radovi. Svakako, štuko dekoracija u šibenskim crkvama tvori jedinstvenu cjelinu i može se smatrati djelom jednoga majstora (jedne radionice) koji djeluje u drugoj polovici 18. stoljeća. Dekoracija šibenskih štukatura prozračnija je i mnogo više nalik na čipku u kojoj se dosjetljivo miješaju raznovrsni dekorativni elementi (razlomljene volute, svinute kartuše, biljne vitice) s rijetkim figurarnim motivima.²⁶

Poslije potresa 1667. godine upotreba štuka u Dubrovniku postala je jako popularna jer je u relativno kratkom vremenu i s manjim izdacima omogućavala raskošniju opremu prema pravilima novih umjetničkih

strujanja. Upravo u doba Monteventijeva angažmana na Badiji kraj Korčule, 1760. godine, izveden je štuko ukras u crkvi Gospe do Milosrđa na Lapadu. Ukrašen je zid trijumfalnoga luka velikom središnjom kartušom na kojoj je natpis:

MARIA
MATER GRATIAE MATER MISERICORDIAE
PROTEGE NOMEN TUUM INVOCANTES
MDCCLX²⁷

Polukružni trijumfalni luk te rubove zida prekriva vitica ukrašena akantusom i ljiljanovim cvijetom, dok se iznad bočnih vrata ponavljaju kartuše svijene linije. O štukaturi u Dubrovniku moći se s više pouzdanja govoriti nakon što se sastavi katalog sačuvanih djela i prepoznaju neki majstori. Upravo zbog neistraženosti cjeline presmiono je, usprkos vremenske podudarnosti i određenih morfoloških sličnosti, povezati lapadsku dekoraciju s Giuseppeom Monteventijem.

²⁵ R. Tomić, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb 1995, 164-178.

²⁶ Štukaturama je ukrašeno i osam prostorija »palače« Draganić Vrančić u Pirovcu kraj Šibenika. Njezina izgradnja i oprema vezana je, koliko je poznato, uz opata Jerolima Draganića Vrančića (1738-1821) kojega posjećuje i o njemu piše opat Alberto Fortis 1774 godine. Usp. A. Fortis, *Put po Dalmaciji*, Zagreb 1984, 103. Da je štuko korišten za opremu gradskih palača potvrđuje djelomično sačuvana dekoracija na palači Dall'Acqua u Zadru iz 1775. godine.

²⁷ V. Adamović, *Svetište »Gospe od milosrgja« u Lapadu*, List dubrovačke biskupije 9, Dubrovnik 1915, 99.

Desno:

1. G. Monteventi (atrib.), štuko dekoracija u crkvi sv. Marije, Zadar (prije bombardiranja), *Presnimka iz knjige Č. Iveković, Dalmatiens Architektur...*, 1927, presnimila Nada Orel, 1972

3. G. Monteventi (atrib), detalj zabata otvora matroneja br. 5 na sjevernoj strani nakon restauratorskih radova.

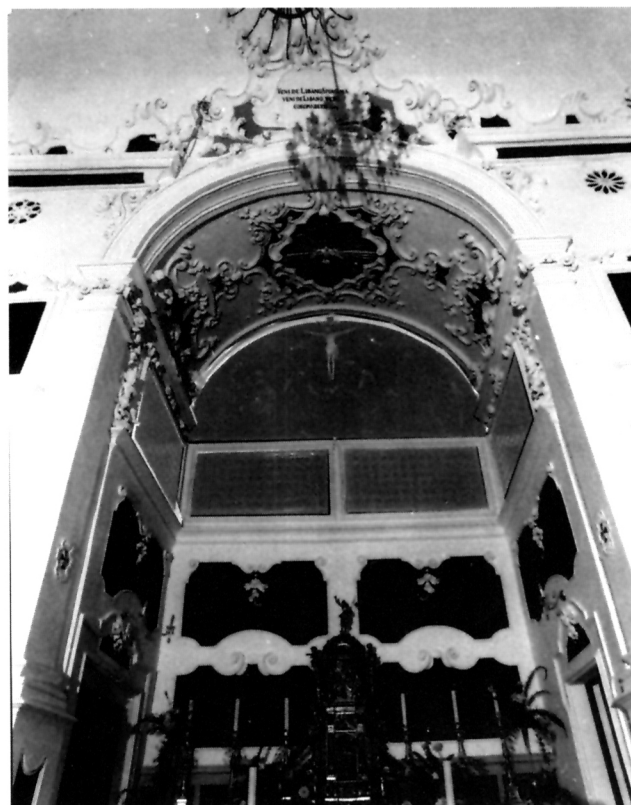
2. G. Monteventi (atrib.), detalj zabata otvora matroneja br. 5 na sjevernoj strani prije restauratorskih radova.

4. G. Monteventi (atrib), detalj zabata otvora matroneja br. 5 na sjevernoj strani nakon restauratorskih radova.

5. G. Monteventi (atrib.), oltar Križa u crkvi Gospe Maslinske, Zadar, 1750

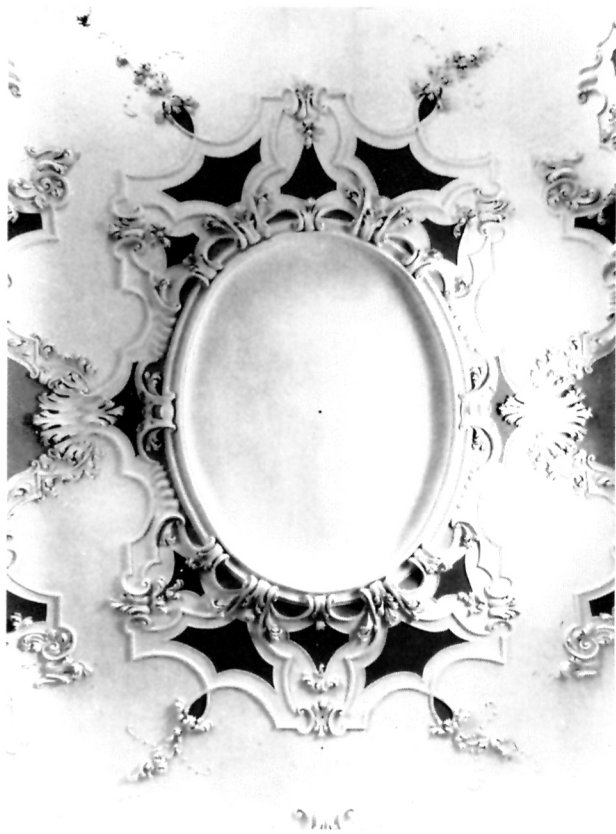

Desno:

6. G. Monteventi (atrib.), štuko dekoracija u benediktinskoj crkvi sv. Nikole, Trogir, pogled prema pjevalištu

7. G. Monteventi (atrib.), štuko dekoracija u benediktinskoj crkvi sv. Nikole, Trogir, pogled prema svetištu

8. G. Monteventi (atrib.), štuko dekoracija u benediktinskoj crkvi sv. Nikole, Trogir, medaljon na stropu

Desno:

9. G. Monteventi (atrib.), anđeo na trijumfalnom luku benediktinske crkve sv. Nikole, Trogir

10. G. Monteventi (atrib.), anđeo svirač na trijumfalnom luku benediktinske crkve sv. Nikole, Trogir

11. G. Massari, Oltar Križa, franjevačka crkva na Badiji kraj Korčule sa štuko ukrasom G. Monteventija (anđeli i dekoracija), 1759. godina

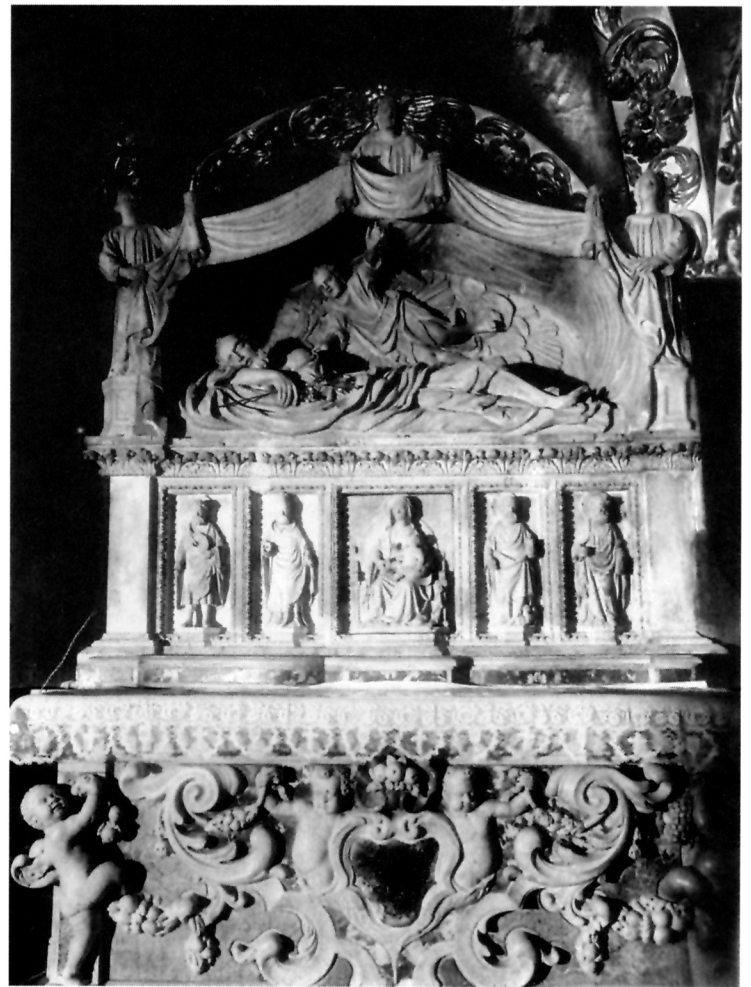
Lijevo dolje:

13. G. Monteventi, *Anđeo na oltaru sv. Križa*, franjevačka crkva, kapela sv. Križa, Badija kraj Korčule, 1759.

Lijevo:

12. Franjevačka crkva na Badiji kraj Korčule, kapela sv. Križa (arh. G. Massari, štuko G. Monteventi), detalj, 1759.

14. a, b G. Monteventi, dekoracija na pjevalištu, Trogir, katedrala sv. Lovre, 1771.

16. Dubrovnik, *Gospa od Milosrđa na Lapadu*, štuko dekoracija, 1760. godina

15. G. Monteventi (atrib.), *Josipov san*, Stari oltar sv. Duje, Split, katedrala, 1770. godina

Foto: 1 – Fototeka Restauratorskog zavoda Hrvatske; 2, 3, 4 (1972) – Vinko Štrkalj; 5 – A. Zubović; 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 – Ž. Bačić

Radoslav Tomić
Stucco master Giuseppe Monteventi - works, suggestions, hypotheses

The article discusses a large group of stucco decorations preserved in Dalmatian and Istrian churches and palaces. As they were made about the same time, use identical decorative elements and are similar morphologically, the stucco works in Poreč, Zadar, Trogir, Kaštela, Split and Korčula are determined to be by Giuseppe Monteventi. The stucco master is first mentioned in the testament of Archbishop Vicko Zmajević in 1745 in Zadar where he decorated the Archbishop's Palace with stucco that was later ruined. In Poreč in 1751 he decorated the ceiling of the former Franciscan church and in the Franciscan church at the island of Badija near Korčula in 1759 he decorated the altar and the Chapel of Holy Cross, designed by Giorgio Massari, by decorative elements and figures of angels. Documents confirm he fitted the choir in the Trogir Cathedral of St. Lawrence in 1771 built by the Trogir master builder Ignacije Macanović. At the same time, in 1772-1774 he decorated the sanctuary of the parish church in Kaštel Štafilić where he also collaborated with Ignacije Macanović.

Based on documented works, the following are also attributed to Monteventi:

- decorations in the Benedictine church of St. Mary's in Zadar, 1744
- the altar of the Cross in the church of Our Lady of the Olives, Zadar, 1750
- decorations of the Benedictine church of St. Nicholas in Trogir, the 1750s
- relief »The Dream of Joseph« at the old altar of St. Doimos in the Split Cathedral, 1770
- stucco decorations in the new chapel of St. Doimos in the Split Cathedral, prior to 1770
- decorations in the Garagnin Palace in Trogir (salon and portego on the first floor and several rooms on the second floor), around 1770

Also mentioned are stucco works in the Gospa od Poišana in Split and the Halbert house (Katalinić-Lucić?) in Trogir that were built at the same time and are similar to Monteventi's work. The group of stucco works in Šibenik and Dubrovnik is discussed, too. In Šibenik there are preserved decorative stucco elements in the church of Gospa van Grada, Benedictine church of St. Lucia and in the Franciscan monastery. Although Monteventi is mentioned in 1759 as a debtor of the St. Lawrence monastery (where the stucco, not preserved, was designed by friar France Lavizar), it appears that the preserved, rather sophisticated stucco work in Šibenik (as well as the stucco in the Draganić Vrančić Palace in Pirovac) was produced by another workshop, also active in the mid-18th century and its second half. Also mentioned is the stucco work in the Madonna of Mercy church at Lapad from 1760; it remains unclear whether Monteventi went south of Korčula to do work in Dubrovnik. According to the suggested outline of his work, Giuseppe Monteventi is the author of the most valuable stucco work made between the 1750s and 1780s in Istria and Dalmatia.